

TÖBB KERESZTNÉV VÁLASZTÁSA A 18. SZÁZADBAN ÚJVÁROSBAN

1. A helyszín, a források, a lakosság felekezeti és etnikai jellemzői. – Újváros ma Győr egyik városrésze, a 18. században, azaz a vizsgált időszakban viszont önálló település volt. Az 1700-as években négy felekezet élt együtt a településen: római katolikusok, evangélikusok, reformátusok és szerb ortodoxok. Az 1700-as években a legnagyobb vallási csoportot a római katolikusok alkották. Nagyságukat tekintve másodikként az evangélikusokat, harmadikként a reformátusokat és a legkisebb gyülekezetként a rácokat, azaz a szerb ortodox vallásúakat kell megemlítenünk.

Az újvárosi anyakönyvezés mind a római katolikus, mind a protestáns felekezeteknél a 17. század végén kezdődött el. A szerb ortodox lakosság anyakönyvei viszont csak 1777-től találhatók meg. A római katolikus anyakönyveket 1680-tól folyamatosan latin nyelven vezették. A reformátusoknál 1682-ben indult meg az anyakönyvezés, de ekkor még a bejegyzések töredékesek, csak 1705-től kezdve vezetik következetesen. Az evangélikus anyakönyvek 1685-től tartalmazzák a megszületettek, és részben a meghaltak adatait. A protestáns anyakönyvek főként magyar nyelvűek, 1783 után rövid ideig voltak – részben – latin nyelvűek. 1749–1783 között a protestáns gyülekezetek tagjainak nevét a római katolikus anyakönyvekben rögzítették. Általában jelölték, hogy ki a protestáns; *luther*, *helvét*, esetleg *calvin* megjelöléssel. Újváros lakosságára a felekezeti sokszínűség mellett az etnikai sokféleség is jellemző volt. Győr gyors ütemű fejlődésének és közvetlen közelségének volt köszönhető a nagyarányú betelepülés, amelynek következtében erőteljesen megemelkedett az újvárosi lakosság száma. A névállományon belüli arányokat vizsgálva feltűnik, hogy a német eredetű családnevek százalékos értéke folyamatosan és jelentősen növekedett a század folyamán: 1703-ban még csupán 2,9%, 1787-re viszont már 32,9%. A szláv származásra utaló családnevek aránya csekélyebb mértékben, de szintén emelkedett.

	1703		1750		1787		18. század	
	db	%	db	%	db	%	db	%
Magyar	269	86,5	209	67,9	339	44,1	637	51,0
Német	9	2,9	47	15,3	253	32,9	346	27,6
Szláv	27	8,7	33	10,6	111	14,4	175	14,0
Egyéb	6	1,9	19	6,2	66	8,6	97	7,4
Összesen	311	100,0	308	100,0	769	100,0	1255	100,0

1. táblázat: A családnevek száma, aránya nyelvi eredet szerint

A 18. századból gyűjtött keresztnévek vizsgálatát öt korszakra osztottam fel. 5–5 esztendő vizsgáltam meg a különböző időszakokban: I. 1700–1704; II. 1726–1730; III. 1745–1749; IV. 1784–1788; V. 1800–1804. Az öt korszak mindegyike megközelítően egy-egy nemzedéknyi időtávolságot ölel fel. A protestáns anyakönyvezés 1749–1783

közi szünetelése miatt a szabályos 25 éves időbeosztásokat nem lehetett követni. Ezért olyan éveket kerestem, amelyek alapján lehetőleg tiszta képet kapok az egyes felekezetek névadási szokásairól. Így került be harmadik korszakként az 1749 előtti és negyedik korszakként az 1783 utáni öt esztendő. Írásomban a több keresztnév adományozására vonatkozó tendenciákat mutatom be. A kettős, hármas keresztnév választásának szokását, a többes keresztnév első és második névegyedeinek kiválasztását vizsgáltam, valamint a névöröklődést, a szociolingvisztikai tényezők névadásra gyakorolt hatását és különböző névélettani folyamatokat igyekeztem követni az öt korszakban. Ebből a mintavételből vontam le a 18. századi többes keresztnévhasználatra vonatkoztatható következtetéseimet.

2. A több keresztnév adásának szokása a 18. században

2.1. A magyar névadásban a kettős, hármas – vagy esetleg még több elemből álló – keresztnév adományozása az eddigi ismereteink szerint a 18. század végén kezdődött el, de a számuk csak az 1830-as évektől gyarapodott, és ez időtől vált divattá. „Az országos összesítés számadataiból az derül ki, hogy a XVIII. század végén élt a két, sőt három névadásának szokása, de igen kis mértékben. Még a XIX. század elején is alig tapasztalható gyarapodás” (HAJDÚ 2003: 583).

KOI BALÁZS tiszabezdédi vizsgálata is ezt támasztja alá: „Az első korszak 35 év (1766–1800), [...] de ott még nem található kettős névadás” (Koi 2003: 171). Bezdéden 1858-ban adtak első ízben kettős keresztnévet az újszülötteknek.

A Rábaközben folytatott vizsgálataimból hasonló eredményt kaptam: a kettős keresztnév körülbelül tíz százaléka származik a 18. századból, és ugyancsak egy tizede a 19. század első feléből; a döntő többséget az 1800-as évek második felében adták a gyermekeknek a keresztségben (VARGA 2006: 192). Az említett 10% az evangélikus lakosság névadásában található meg. A családnév alapján megállapítható, hogy a korai példák egy részében a szülők vagy keresztszülők német ajkúak lehettek; a keresztnév írásmódja ugyancsak ezt a feltételezést erősíti meg: *Johann Elek* (1724), *Johann Marczin* (1725), *Johann Sámuel* (1730). A női nevek – *Anna Mária* (1764) és *Mária Magdolna* (1774) – kettős névalakjait szintén a németek kedvelték (VARGA 2006: 190, 192).

Azokon a vidékeken, ahol nem tisztán magyar ajkú lakosság élt, sok vizsgálat szólt a kettős keresztnév választásának korai szokásáról. HAJDÚ MIHÁLY az 1701–1725 közötti időszakban talált példákat a többes keresztnévekre. „Kétségtelenül frissen betelepült németek hozták magukkal a szokást, s ami érdekes, de általános, hogy a cigányok körében terjedt gyorsan, mint minden keresztnévújítás” (HAJDÚ 2003: 389).

A FÜLÖP LÁSZLÓ kutatásaiból származó megállapítások szintén egybecsengenek az imént idézett gondolattal és az újbátori névanyagból leszűrhető eredményekkel. A magyar anyanyelvű lakosság körében – hasonlóan az országos átlaghoz – a Somogy megyei Vízmente falvaiban is csak a 19. században vált szokássá a több keresztnév választása. A betelepült német ajkú lakosság azonban hozza magával a két keresztnév hagyományát. Ezekben a közösségekben már a 18. század első évtizedeiben is található több keresztnév, például „Kercseligeten már a 18. század első korszakában 8 fiú és 13 leány esetében figyelhető meg a jelenség” (FÜLÖP 1990: 106).

ÖRDÖG FERENC hasonló adatokat sorakoztat fel Nagykanizsa névanyagából. „Két keresztnévet kapott gyermekek száma – Nagykanizsát kivéve – elenyésző (Csesztreg: 1

fiú, 3 lány, Keszthely: 2 fiú, Kiskomárom: 2 fiú, 1 lány). Nagykanizsán viszont 91 fiú két nevet, 7 három nevet is kapott, de a lányok megkeresztelésekor sem elégedtek meg a szülők egy keresztnévvel, mert 96 lánynak kettőt, 10-nek hármat, egynek pedig négyet is adtak.” A családnevek alapján megállapítható volt a többes keresztnévet választók német származása. (ÖRDÖG 1999: 304.)

A német anyanyelvűek szokását viszonylag korán követte a magyar arisztokrácia, a nemesség, a falvak értelmisége, valamint a cigány lakosság (FÜLÖP 1990: 106; ÖRDÖG 1999: 304; VARGA 2006: 187).

2.2. Az újbárosi névanyagban az utóbb idézettekhez hasonló tapasztalatokat gyűjtöttem. Az 1700-as évek kezdetétől folyamatosan jelen van a több keresztnév adásának szokása, és fontos mozzanat, hogy a magyar névadásra jellemző aránynál jóval nagyobb mértékben.

Felekezet	Férfi keresztnév		Női keresztnév	
	Előfordulás	%	Előfordulás	%
Római katolikus	41	2,4	61	4,2
Evangélikus	108	7,2	136	9,9
Református	2	0,5	1	0,2

2. táblázat: A kettős keresztnévek száma és aránya felekezetenként

A továbbiakban olyan szociolingvisztikai szempontok alapján vizsgálom meg a kettős és többes keresztnévadást, mint a különböző korszakok névdivatjának, a nemnek, a felekezetnek, az etnikai hovatartozásnak és a névöröklésnek a névadással való összefüggései.

A 18. század vizsgált időszakaiban összesen 349 kettős keresztnévet találtam és háromféle hármas keresztnévet. (Közel 7000 keresztnévet vizsgáltam meg az öt kijelölt korszakban.) Ez az összes vizsgált név 5,1%-a. Az ismert adatokhoz képest magas ez az arány. HAJDÚ MIHÁLY 1,61%-os részesedést mutatott ki az országosan összesített 18. század végi adatokból (HAJDÚ 2003: 583). Újbáros névkincsének elemzéséből jóval magasabb értékek mutathatók ki, és ezek az egész évszázadra vonatkoznak, nem csupán a század utolsó harmadára. A 3. táblázatban feltüntetett adatok szociolingvisztikai szempontból is jól elemezhetők. Vizsgálható a diakronikus folyamat, valamint a több keresztnév adományozásának nemek és felekezetek szerinti eltérései.

Felekezet	I.		II.		III.		IV.		V.	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Római katolikus	–	–	1	–	13	18	17	34	10	9
Evangélikus	15	29	25	41	47	49	12	14	9	3
Református	–	–	1	–	1	1	–	–	–	–

3. táblázat: A kettős keresztnévek előfordulása az egyes korszakokban felekezetenként

A számadatok azt jelzik, hogy az újbárosi névhasználatban a század elejétől folyamatosan élt a jelenség; a század közepén már divat volt a több keresztnév választása, a századvég felé viszont csökkent a kedveltsége. A legtöbb kételemű keresztnév a század

30-as, 40-es és 50-es éveiből került be a névanyagba. A Vízmente névvizsgálata hasonló folyamatról tanúskodik: kezdetben ott is erőteljesen emelkedett, majd a 18–19. század fordulóján hirtelen megszűnt a többes keresztnév választásának a szokása (FÜLÖP 1990: 106).

Ha az országosan tapasztalt eredményekhez hasonlítjuk az újbárosi adatokat, figyelemre méltó különbséget tapasztalunk nemcsak a szokás korai kialakulását tekintve, hanem a nemek szerinti arányokban is. A férfinevek között 151 kettős és 2 hármas található, a női keresztnévek között pedig 197 kettős és 1 hármas van; több leánynak adtak tehát kettős keresztnévet, mint ahány fiúnak. Ha még hozzátesszük azt is, hogy az anyakönyvekbe bejegyzett női lakosság száma körülbelül 10%-kal alacsonyabb volt, mint a férfiaké, világosan érzékelhető, hogy a női névadásban gyakrabban éltek a kettős keresztnév választásával. Összességében az újbárosi férfiak 42,9%-ban, a nők pedig 57,1%-ban kaptak kettős keresztnévet. Ez a megoszlás szintén eltér az országosan tapasztaltaktól (HAJDÚ 2003: 584), amely szerint a 18. század végén fiúk és lányok megközelítően egyforma arányban kaptak több keresztnévet. A rábaközi névanyagban valamivel ugyan több a férfiaknak adott kettős, hármas keresztnév, mint a nőknek adott, de nem jelentős a különbség. A betelepült németek névadásában viszont Nagykanizsán és Vízmentén is – hasonlóan, mint Újbárosban – a lányok kaptak gyakrabban többes keresztnévet (ÖRDÖG 1999: 304; FÜLÖP 1990: 106).

A felekezeti megoszlás szintén rávilágít az újbárosi névadási szokások országostól való eltérésére. A római katolikusoknál a vizsgált teljes keresztnévanyag 3,2%-ában találhatunk több keresztnévet, az evangélikusoknál 8,5% az arány, a reformátusoknál viszont nem jellemző a szokás: mindössze 3 példát találtam rá (0,3%). Más kutatók ugyanezt tapasztalták a református közösségekkel kapcsolatban (FÜLÖP 1990: 106; ÖRDÖG 1973: 71).

Tehát Újbárosban legnagyobb mértékben az evangélikus felekezet tagjai választottak több keresztnévet a gyermekeiknek. E felekezet tagjainál az 1700-as évek teljes időszakában, és különösen a női névválasztásban – a női nevek 9,9%-ában – jellemző volt a több keresztnév adományozása.

Felekezet	Kettős				Hármas				Összesen
	Férfi		Nő		Férfi		Nő		
	db	%	db	%	db	%	db	%	
Római katolikus	41	2,40	61	4,20	1	0,05	–	–	103
Evangélikus	108	7,20	136	9,90	–	–	1	0,07	244
Református	2	0.50	1	0.20	–	–	1	0.20	4

4. táblázat: A kettős, hármas keresztnévek előfordulása és aránya nemenként és felekezetenként

A több keresztnév választásának elemzésekor további fontos szociolingvisztikai szempontként a névviselők etnikai hovatartozását kell figyelembe venni. Az újbárosi névanyag értékelésében ugyanis ez olyan összefüggés, amely a névhasználat és a társadalmi háttér szoros összetartozását bizonyítja. Segít megérteni, hogy miért tér el az országos átlagtól jelentős mértékben a szokás időbeni kezdete és nemek szerinti megoszlása. A válasz a személynevek elemeinek rendszerszerű viselkedésében található meg. A családnév, a keresztnév és nyilvánvalóan a személynévrendszer többi eleme is nagyon szorosan összetartozik: hatnak egymásra, függnek egymástól. A több keresztnév választásának

magyarázata egyértelműen a sok német ajkú betelepült személy névhasználati szokásai-ban rejlik. Nem a felekezeti különbség a döntő, hanem a származási: a több keresztnév választása a német családnévűek esetében jelent meg, és a választott keresztnévek is a német névadási szokásokat tükrözik vissza. SEIBICKE szerint német területen már a hős-eposzoktól kezdve, valamint a 13. századi oklevelektől folyamatosan követhető a több keresztnév használata. A német polgárság körében csak az 1500-as évektől kezdett terjedni. SEIBICKE sokféle okkal magyarázza a több keresztnév használatát. Egyrészt a polgári öntudat növekedésével (hasonlítani kívántak a nemesekhez, hiszen náluk a több keresztnév adása régtől fogva hagyomány) és a keresztnévek számának gyarapodásával; másrészt azzal, hogy a sok egyforma, gyakori keresztnévet egy másodikkal akarták egyedi-bbé tenni. A *Johann*, *Hans*, illetve az *Anna* esetében idéz néhány példát a kettős keresztnév használatára: *Hans Jacob*, *Hans Werner*, *Anna Margaretha*, *Anna Maria* (SEIBICKE 1982: 147). A következő okot abban látja, hogy a több keresztnév által a megszületett gyermeknek nem csak a felmenők, hanem a keresztszülők nevét is adhatták, ezáltal a gyermeknek több védőszentje lehetett. Ez a névadási szokás óriási méreteket öltött, a 17. században már kénytelenek voltak korlátozni a felvehető keresztnévek számát. „Die Mehrnamigkeit ufernte teilweise derartig aus, dass die kirchlichen und staatlichen Behörden sich wiederholt genötigt sahen, einzuschreiten und Vorschriften gegen den »Namenluxus« zu erlassen. (Die Magdeburger Kirchenordnung von 1685 beispielsweise erlaubte nur zwei Vornamen.)”¹ (SEIBICKE 1982: 147).

A német névadási szokásokban tehát rendkívül erőteljesen és régtől fogva élt a több keresztnév használata. Ezeket a német névadási szokásokat az evangélikus vallású német betelepülők hozták magukkal. Látható volt a német névadási szokás eleveensége az egy keresztnév kiválasztásában is: nem véletlenül találhatók a *Bertram*, *Gotfrid*, *Gotlib* stb. német keresztnévek az evangélikus vallásúak névanyagában. Hogy valóban a németek névadása mutatkozik meg a több keresztnév választásában, arra az anyakönyvek szolgáltatnak bizonyítékot: a két keresztnévű gyermekeknél a szülő vagy a keresztszülő általában német családnévű, sőt már a szülő is kettős keresztnévet visel. *Johann Georg* (1703) apja szintén kettős keresztnévű, *Anna Sophia* (1704) édesanyja is két keresztnévű. A *Johann Adamus* (1796) nevű gyermek családnéve *Heidter*, a *Johann Georg* (1796) névre keresztelt fiú családnéve *Wurm*, *Johann Andreas* családnéve pedig *Nitsch* (1796). A példákat – amelyek az evangélikus születési anyakönyvekből valók – még hosszan lehetne sorolni.

A katolikusoknál csak a III. korszaktól és szerényebb mértékben élt a több keresztnév adásának szokása. Tudjuk, hogy nem csak lutheránus vidékekről, hanem katolikus bajor területekről is települtek be német ajkúak, tehát a katolikus vallásúak közötti több keresztnévűek egy része szintén német származású. És nyilvánvalóan hatottak a feleke-zetek egymásra; követték, utánozták egymás névadási szokásait. A református közösség tagjai viszont „az elnémetesedő városban mindnyájan magyarok voltak” (PATAKI 1985: 74). Közöttük a több keresztnév adásának szokása a 18. században alig jelentkezett.

A több keresztnév választását ösztönözte a hagyomány, azaz a névöröklődés íratlan szabálya, amely meghatározta az elsőként született gyermeknél a nagyszülők, a további

¹ „A több keresztnév adása olyan mértékűvé vált, hogy az egyházi és világi hivatalok ismételen szükségét látták annak, hogy beavatkozzanak, és a »névadási luxus« ellen szabályzatokat bocsássanak ki. (Például az 1685-ös magdeburgi egyházi rendelkezés csak két keresztnév választását engedélyezte.)”

gyermeknekél a szülők, keresztszülők nevének választását, viselését; de természetesen gyakran a divat is befolyásolta a névadást.

3. Az újvárosi névanyag nemek szerinti és felekezeti bontásban. – Ebben a részben külön az első és külön a második keresztnév alapján rendszerezem a kettős keresztnéveket.

Az alábbi adatok megerősítik, hogy a katolikus közösségeknél csak a III–IV. korszaktól beszélhetünk a több keresztnév adásának szokásáról, az evangélikusoknál viszont végig jelen van a két keresztnév választásának divatja, míg a reformátusok névadásában egyáltalán nem található meg. A nemek szerinti vizsgálat eredménye azt jelzi, hogy a leány újszülötteknek az említett felekezetek mindegyikében gyakrabban adtak két keresztnévet, mint a fiúgyermeknek.

3.1. Férfi kettős keresztnévek

Felekezet	I.		II.		III.		IV.		V.	
	n.	eln.	n.	eln.	n.	eln.	n.	eln.	n.	eln.
Római katolikus	–	–	1	1	10	13	14	17	10	10
Evangélikus	13	15	18	25	28	47	8	12	6	9
Református	–	–	2	2	–	–	–	–	–	–

5. táblázat: A férfi kettős keresztnévek előfordulása (n.) és az elnevezettek száma (eln.)

A számadatok szerint a kettős keresztnévek használatában is nőtt a névterhelés, a több keresztnév is egyre gyakrabban azonosságot eredményezett. Különösen az evangélikusoknál, a III. korszakban mutatkozik meg ez a tendencia.

3.1.1. Római katolikus férfi kettős keresztnévek. – Az I. korszakban nem adtak senkinek több keresztnévet, a II. korszakban az egyetlen előfordulás a *Károly Kristóf* volt.

Pozíció	III.		IV.		V.	
	Név	db	Név	db	Név	db
1.	János	9	János	8	Antal	2
2.	Ferenc	2	Antal, Ferenc, Ignác, József	2	Adolf, Ignác, István, József, János, Károly, Márton, Pál	1
3.	Antal, Sámuel	1	György	1	–	–

6. táblázat: Kettős keresztnévekben használt 1. keresztnévek a római katolikusoknál

A III. és IV. korszakban legtöbbször a nagyon gyakori *János* név a kettős keresztnév első eleme (összesen 17 előfordulás), az utolsó időszakban azonban az *Antal* megelőzi. A három korszakot együtt tekintve a második legkedveltebb az *Antal* (5), aztán a *Ferenc* (4), *Ignác* (3) és a *József* (3) keresztnév. BÁLINT SÁNDOR délnémet barokk hatásnak tartja páduai Szent Antal tiszteletét (BÁLINT 1977: 459). A katolikus németek valóban bajor területekről települtek be, és onnan hozhatták magukkal az *Antal* név kedveltségét.

A kettős nevek között első tagként tehát a *János* keresztnév a legtöbbször választott, de azt követően gyakori első névként már az új, divatos és németek kedvelte keresztnévek is előfordultak: *Antal*, *Ignác*, *József*. Melléjük második névként hagyományosabbat választottak: *János*, *Ferenc*, *György*. Ez utóbbiak a 18. században az 1–6. helyen álló, sokak által viselt keresztnévek (HAJDÚ 2003: 386, 389, 393). Az V. korszakban a *János* név kissé háttérbe szorult. Talán megszűnt az a korábbi indíték, amelynek alapján a hagyomány szerint illetett, vagy az elődök nevét követve ezt a nevet kellett választani. A századvégen a *János*-t mint első keresztnévet mindössze egyszer választották. Igaz, hogy a többes névadás szokása is elcsitult.

A kettős keresztnévek második tagjának viszonya az első keresztnévhez utalhat a többes névadás indítékára. Általában egy szintén gyakori nevet választottak másodikként, tehát ez is valamelyik rokon öröklött keresztnéve lehetett. Néhány esetben azonban még az egy keresztnévet választók névanyagában sem szereplő, ritka keresztnév került az első név után: *Balázs*, *Krisztián*, *Alajos*.

A kettős keresztnévek második tagja gyakorisági sorrendben (zárójelben az elnevezettek számát jeleztem): *György* (11), *István* (5), *Mihály* (5), *Antal* (3), *Ferenc* (2), *János* (2), *Sándor* (2); *Alajos*, *Balázs*, *Ferdinánd*, *Imre*, *József*, *Károly*, *Kristóf*, *Krisztián*, *Miklós*, *Miksa* és *Péter* (1-1). Néhány közülük szintén a német névadási szokásokra utal: *Antal*, *Alajos*, *Ferdinánd*, *Kristóf*, *Krisztián*.

3.1.2. Evangélikus férfi kettős keresztnévek

Pozíció	I.		II.		III.		IV.		V.	
	Név	db	Név	db	Név	db	Név	db	Név	db
1.	<i>János</i>	6	<i>János, József</i>	8	<i>János</i>	29	<i>János</i>	8	<i>János</i>	7
2.	<i>György</i>	2	<i>Georg</i>	6	<i>Mihály</i>	4	<i>Mihály, Pál</i>	2	<i>Mihály, Ádám</i>	1
3.	<i>Ádám, András, Kristóf, Jakab, Márton, Mihály, Pál</i>	1	<i>Károly</i>	2	<i>Sámuel, István, József</i>	3	–	–	–	–
4.	–	–	<i>Pál</i>	1	<i>Károly, Georg, Márton, Pál, Zsigmond</i>	1	–	–	–	–

7. táblázat: Kettős keresztnévekben használt 1. keresztnévek az evangélikusoknál

A 108 előfordulásból 58 kettős névben a *János* az első név (53,7%). Sokszor *Johann* és *Hans* névalak szerepel, ez szintén a német névadási szokás jelenlétét erősíti. Azt követően a *József* tizenegyszeri előfordulással, a *György* 9-szeri és a *Mihály* 8-szori előfordulással került a gyakoriak közé.

A század első felében többször egy másik kedvelt név fordult elő a *János* mellett, ez a német névadásban gyakori *Georg*. Később ritkább nevek, például az *Ábrahám*, *Krisztián* is bekerültek a kettős névhasználatába. A második keresztnév gyakorisági sorrendje a következő: *Georg* (17), *Ádám* (9), *György* (9), *Mihály* (8), *Sámuel* (6), *Gottlób* (6), *Ábrahám* (4), *Dániel* (4), *István* (4), *Pál* (4), *Ferdinánd* (3), *János* (3), *József* (3), *Krisztián* (3), *Lőrinc* (3), *András* (2), *Ferenc* (2), *Mátyás* (2), *Károly* (2), *Kristóf* (2); *Benedek*, *Dávid*, *Fridrik*, *Gotfrid*, *Ignác*, *Jakab*, *Konrád*, *Leopold*, *Péter* és *Zsigmond* (1–1). A németek által kedvelt *Georg* áll az élen, és sok más, ugyancsak a németeknél népszerű keresztnév (*Gottlób*, *Ferdinánd*, *Ignác*, *Mátyás*) szerepel a választottak között. Nagyon színes, gazdag a névkincs (30-féle).

3.2. Női kettős keresztnévek. – Újvárosban ebben az időszakban az egy személynek több keresztnév adományozása jellemzőbb a női névadásra.

Felekezet	I.		II.		III.		IV.		V.	
	n.	eln.	n.	eln.	név	eln.	n.	eln.	n.	eln.
Római katolikus	–	–	–	–	10	18	20	34	6	9
Evangélikus	22	29	21	41	27	49	11	14	2	3
Református	–	–	–	–	1	1	–	–	–	–

8. táblázat: A női kettős keresztnévek előfordulása (n.) és az elnevezettek száma (eln.)

Az azonos kettős keresztnévek száma a női névválasztásban a század közepén – hasonlóan a férfi többes keresztnévválasztáshoz – megemelkedett. A II. korszakban 1,95, a III.-ban 1,81 a névterhelés. Az azonos névzlés mellett valószínűleg a névöröklődés idézte elő a névterhelés emelkedését.

3.2.1. Római katolikus női kettős keresztnévek

Pozíció	III.		IV.		V.	
	Név	db	Név	db	Név	db
1.	<i>Anna</i>	8	<i>Anna</i>	16	<i>Anna</i>	6
2.	<i>Mária</i>	6	<i>Mária</i>	6	<i>Mária, Borbála, Jozefa</i>	1
3.	<i>Éva</i>	3	<i>Éva, Jozefa</i>	2	–	–
4.	<i>Katalin</i>	1	<i>Róza, Katalin, Alojzia, Erzsébet, Terézia, Zsófia</i>	1	–	–

9. táblázat: Kettős keresztnévekben használt 1. keresztnévek a római katolikusoknál

A katolikus névanyagban – amikor egy személynek egy keresztnévet választottak – az *Anna* a 3. pozíciószámon álló keresztnév volt, a kettős keresztnévek között viszont ez a leggyakoribb. Az *Anna* ez idő tájt a német névadásban az egyik legkedveltebb keresztnév. Az egy keresztnév választása esetén nagy gyakoriságú *Erzsébet* és *Katalin* nevet csak ritkán választották a többes keresztnév első tagjaként, viszont második keresztnév-ként mind a kettő gyakori (2. és 3.). Ezzel ellentétben a férfiaknál a magukban álló

keresztnévek között legnépszerűbb *János* a többes keresztnévek első elemeként is a leggyakoribb.

A többes névadásban az első helyen álló keresztnévek gyakorisági sorrendje a következő: *Anna* (30), *Mária* (13), *Éva* (5), *Jozefa* (3), *Katalin* (2); a továbbiakat – *Alojzia*, *Borbála*, *Erzsébet*, *Róza*, *Terézia*, *Zsófia* – csak egyszer választották.

A római katolikus vallású nőknél a kettős keresztnév második tagja leggyakrabban a *Mária* (19). Majd a sorrend így folytatódik: *Erzsébet* (9), *Katalin* (7), *Terézia* (4), *Antónia* (3), *Klára* (3), *Magdolna* (2); *Anna*, *Borbála*, *Eleonóra*, *Éva*, *Franciska*, *Jozefa*, *Rozina* és *Zsuzsanna* (1-1). A német ajkú lakosság körében a *Mária* név kedvelt: a többes keresztnév első és második elemeként is a 2. pozíciószámot kapta.

3.2.2. Az evangélikus női kettős keresztnévek

Pozíció	I.		II.		III.		IV.		V.	
	Név	db	Név	db	Név	db	Név	db	Név	db
1.	<i>Mária</i>	13	<i>Mária</i>	15	<i>Mária</i>	19	<i>Anna,</i> <i>Éva,</i> <i>Mária</i>	4	<i>Zsuzsanna</i>	2
2.	<i>Anna</i>	9	<i>Éva</i>	11	<i>Anna</i>	10	<i>Katalin</i>	2	<i>Mária</i>	1
3.	<i>Éva</i>	4	<i>Anna</i>	7	<i>Éva</i>	8	–	–	–	–
4.	<i>Judit,</i> <i>Juliana,</i> <i>Krisztina</i>	1	<i>Zsuzsanna</i>	4	<i>Zsuzsanna</i>	5	–	–	–	–
5.	–	–	<i>Erzsébet</i>	2	<i>Zsófia</i>	3	–	–	–	–
6.	–	–	<i>Terézia,</i> <i>Katalin</i>	1	<i>Terézia</i>	2	–	–	–	–
7.	–	–	–	–	<i>Erzsébet,</i> <i>Klára</i>	1	–	–	–	–

10. táblázat: Kettős keresztnévekben használt 1. keresztnévek az evangélikusoknál

A 18. századi újkároosi népesség névadásában az egy keresztnévet viselők csoportjában a *Mária* név 10. a gyakorisági sorban 1,9%-os aránnyal. A több keresztnévet választók első keresztnévként 52 elnevezettnek adták e nevet. Az összes első keresztnévnek csaknem a negyven százalékát ez a név adta (38,5%). Az *Anna* a 18. századi egyetlen keresztnévet viselők névsorrendjében a 6., 5,4%-kal. A kettős nevek első elemeként 30 elnevezett kapta ezt a nevet (22,2%). Tehát nem ezek a leggyakoribb nevek, nem emiatt választották őket a kételemű szerkezetben első keresztnévként. Valószínű, hogy ismét a német névadási szokások teremtettek sok kettős keresztnévet, ezért választották legtöbbször a németeknél a kettős keresztnévek első elemeként megszokott *Anná*-t és *Máriá*-t (vö. SEIBICKE 1982: 147). Emellett a Bibliában együtt előforduló keresztnévek is feltűnnek közöttük (*Mária Magdolna*). *Mária Terézia* neve is befolyásolhatta a névadást, 1745–1749 között ugyanis 6 *Mária Teréziá*-t találtam.

A kettős keresztnév 2. tagja leggyakrabban az *Erzsébet* (31). Utána a divatos *Rozina* (21), majd a *Katalin* (17), *Terézia* (16), *Magdolna* (7), *Mária* (7), *Zsófia* (7), *Krisztina* (6), *Zsuzsanna* (6), *Borbála* (4), *Éva* (2), *Judit* (2), *Eleonóra*, *Juliana*, *Karolina*, *Klára*, *Marianna* és *Sarolta* (1-1) következik.

A kettős keresztnévek első és második elemei igen ritkán hoztak új neveket a megszokott névkincsbe. Az evangélikusoknál a *Sarolta* (noha *Sára* formában már tagja volt a névkincsnek), a katolikusoknál a *Jozefa* és a *Franciska* jelent meg új keresztnévként. Szintén a német névadás jellegzetes nevei fedezhetők fel ezen új nevekben.

3.2.3. A református gyülekezetben két férfi kettős keresztnév: *István János* és *István József*, valamint egy női név: *Éva Katalin* fordult elő.

3.3. Három keresztnév adományozása. – Három keresztnévből álló nevet csupán háromszor adtak a vizsgált korszakokban a megszületett gyermeknek. A II. korszakban egy katolikus fiú az *István János József* nevet kapta. A szülőkről semmi átlagostól eltérőt nem jegyzett fel a pap. Az I. korszakban egy evangélikus leánynak *Julianna Magdolna Zsófia* nevet adtak, a II. korszakban pedig a református prédikátor leánya a *Debóra Anna Mária* nevet kapta. Megállapíthatjuk tehát, hogy a három vagy akár több keresztnév választása a 18. századi újkároli népesség névadási szokására nem volt jellemző.

4. Öröklődés. – A kettős keresztnévekben gyakori, hogy legalább az egyik, de néha mindkét nevet öröklö a gyermek a közvetlen családtagtól. A névátörökítés jobban kötődik a férfiakhoz; a női neveket valamivel szabadabban választották meg.

	I.	II.	III.	IV.	V.
Férfi	46,6	32,0	63,8	58,3	100,0
Nő	27,6	21,9	57,1	42,4	100,0

11. táblázat: Az első vagy második keresztnév öröklése az egyes korszakokban (%)

A névöröklődést a III. korszakbeli evangélikus kettős keresztnévekkel szemléltetem. Az alábbi táblázatban aláhúzással jelöltem, hogy melyik nevet örökölte a gyermek. A táblázatban úgy rögzítettem a neveket, ahogy azokat az anyakönyvbe bejegyezték. A zárójelben található szám az egyforma előfordulású nevek mennyiségét jelzi. A példák szerint gyakoribb volt a keresztszülő nevének átörökítése, mint a szülőké.

1745–1749 közt 47 férfi viselt kettős keresztnévet. Tizenhat esetben nem örökölte az újszülött fiú sem a szülő, sem a keresztszülő nevét (34,04%). Lehetséges az is, hogy a nagyszülő neve örökítődött át, de erről az anyakönyv alapján nem tudunk meggyőződni. 12 gyermek egyik keresztnévként az apa, 21 pedig a keresztapa nevét kapta a többes névadásban. Két olyan névválasztást találtam, ahol a keresztségben a gyermek mindkét neve egyezett az apáéval. A legjellemzőbb szokás tehát az volt, hogy egyik névként a keresztszülő nevét adták az újszülöttnak. Megállapítható az is, hogy a 2. név nagyobb arányban öröklődött, mint az első (13 első keresztnév: 27,6%; 21 második név: 44,7%).

A III. korszakban 49 leány kapott kettős keresztnévet. Ebből 30 újszülött örökölte vagy az anya, vagy a keresztanya nevét (61,2%), 19 esetben nem látható az öröklődés. Egy név teljesen megegyezik az anya kettős nevével: *Mária Barbara*, egy pedig a keresztanyáéval: *Mária Magdolna*. A női névadásban közel azonos az első nevet (16 név: 32,6%), illetve a második nevet öröklőknek a száma (14 név: 28,6%).

Név	Szülő	Ksz.
<u>Carl Michael</u>		x
<u>Georg Franc: Xaverius</u>	x	
<u>Hans Georg</u>	x	
<u>Hans Georg (2)</u>		
<u>János György</u>		
<u>Johann Adam</u>	x	
<u>Johann Adam</u>		
<u>Johann Christian</u>	x	
<u>Johann Christoph</u>		x
<u>Johann Georg</u>		x
<u>Johann Georg</u>	x	x
<u>Johann Georg (2)</u>		xx
<u>Johann Georg (2)</u>		
<u>Johann Gottlieb</u>	x	
<u>Johann Gottlieb (2)</u>		xx
<u>Johann Gottlieb</u>		
<u>Johann Laurentz</u>		
<u>Johann Michael</u>	x	
<u>Johann Michael (2)</u>		x x
<u>Johann Paul</u>	x	
<u>Johann Paul</u>		x
<u>Johann Peter</u>		x
<u>Johann Sámuel</u>		
<u>Johann Stephan</u>		
<u>Joseph Georg</u>		x
<u>Joseph Georg</u>		
<u>Joseph Laurentz</u>		x
<u>Marton Samuel</u>		
<u>Michael Paulus</u>		x
<u>Michael Paulus</u>		x
<u>Michael Stephan</u>	x	
<u>Michael Stephan</u>		x
<u>Pál Sámuel</u>		x
<u>Samuel Jacobus</u>	x	
<u>Sámuel János</u>	x	
<u>Sámuel János</u>		x
<u>Sigmund Ignatius</u>		x
<u>Stephan Adam</u>	x	
<u>Stephan Adam</u>		x
<u>Stephan Ferentz</u>		
<u>János Lőrinc</u>		
<u>János György</u>		

Név	Szülő	Ksz.
<u>Anna Barbara</u>		
<u>Anna Catharina</u>	x	
<u>Anna Catharina</u>	x	x
<u>Anna Catharina</u>		
<u>Anna Elisabeth (2)</u>		
<u>Anna Mária</u>		x
<u>Anna Mária</u>		
<u>Anna Sophia</u>		x
<u>Anna Rozina</u>		
<u>Clara Elisabeth</u>		
<u>Elisabeth Sophia</u>		x
<u>Eva Elisabeth</u>	x	
<u>Eva Elisabeth</u>		x
<u>Eva Elisabeth</u>	x	
<u>Eva Erzsébet</u>		
<u>Éva Mária</u>		x
<u>Éva Mária</u>		
<u>Éva Rosina</u>		x
<u>Éva Rosina</u>		
<u>Maria Barbara</u>	x	
<u>Maria Christina</u>		x
<u>Maria Elisabeth</u>	x	x
<u>Maria Elisabetha</u>	x	
<u>Mária Elisabetha (2)</u>		x
<u>Mária Eleonóra</u>		
<u>Mária Julinka</u>		
<u>Maria Magdolna</u>		x
<u>Mária Magdolna</u>	x	x
<u>Mária Rosina</u>		
<u>Maria Sophia</u>		
<u>Maria Theresia (2)</u>		x x
<u>Maria Theresia</u>	x	
<u>Maria Theresia</u>	x	
<u>Mária Theresia (2)</u>		
<u>Mária Zsófia</u>		
<u>Sophia Theresia</u>		x
<u>Sophia Elisabeth</u>	x	
<u>Sophia Elisabeth</u>		x
<u>Susanna Catharina (2)</u>		x
<u>Susanna Catharina</u>		x
<u>Susanna Rosina</u>		
<u>Susanna Sophia</u>		
<u>Theresia Marianna</u>	x	
<u>Terézia Krisztina</u>		

12–13. táblázat: Evangélikus kettős keresztnévek öröklése a III. korszakban (ksz. = keresztszülő)

5. Összegzés. – Összefoglalva a tapasztaltakat megállapítható, hogy Újvárosban a több keresztnév választása az egész évszázadon át jellemző volt, sőt a szülők kettős keresztnévét is figyelembe véve már a 17. század végén is élt e szokás. A század kezdetén kevesen, a II. és különösen a III. korszakban többen adományoztak kettős keresztnévet az újszülötteknek. Aztán a századvégen egészen alacsonyra csökkent a többes keresztnév választásának aránya mind a női, mind a férfi névválasztás terén.

Az is látható, hogy felekezetenként eltérő számban választottak a közösségek több keresztnévet a gyermekeiknek. Mindegyik más felekezethél jóval nagyobb számban élt ezzel a választással az evangélikus közösség. Ha jobban megvizsgáljuk a névadás hátterét, felfedezhetjük, hogy nem a vallási indokok, hanem a nemzetiségi, származási motívumok játszották a főszerepet a gyakori kettős névválasztásban. A német ajkú lakosság magával hozta névadási szokásait, és ennek megfelelően a megszokott *János, Mária, Anna* neveket választották első keresztnévként. Mellé még egy német névadásra jellemző vagy divatos keresztnévet adtak a gyermeknek.

A századvégre szinte megszűnt a kettős keresztnévek választása. Itt mutatkozik meg az a fontos névtani tétel, hogy a névrendszer elemei együtt változnak, összefüggenek, egységként viselkednek. Ugyanis az egy keresztnévből összeállt névanyagban szintén tapasztalható volt, hogy a német eredetű családnévvel rendelkező szülők a *Georg, Bertram, Gotlób* stb., német névadási szokást hordozó neveket sem választották már a 18. század végén. A betelepült német ajkú lakosság átvette a magyar névadási szokásokat, feltehetőleg asszimilálódni kezdett. Hogy ez valóban így történt, arról a helytörténet bőséges adalékot szolgáltat: például a korábban német nyelvű újság, a *Vaterland* a *Hazánk* címet kapta és magyar nyelvű lett, német alapítványok támogatták a magyar nyelvű színjátszást, és a reformkortól megkezdődött a német családnevek magyarosítása is.

Hivatkozott irodalom

- BÁLINT SÁNDOR 1977. *Ünnepi kalendárium* 1–3. Budapest.
 FÜLÖP LÁSZLÓ 1990. *A Somogy megyei Vízmente személynevei. 1722–1900.* MND. 86. Budapest.
 HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek.* Budapest.
 KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND 1961. *Személyneveink 1500-tól 1800-ig.* NytudÉrt. 28. Budapest.
 KOI BALÁZS 2003. Több keresztnév adása Tiszabezdén (1766–2000). *Névtani Értesítő* 25: 171–7.
 ÖRDÖG FERENC 1973. *Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén.* Budapest.
 ÖRDÖG FERENC 1999. Szempontok és adalékok XVII. századi keresztnéveink vizsgálatához. In: KOVÁTSNÉ NÉMETH MÁRIA szerk., *A Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar Tanulmánykötete.* Győr. 299–306.
 PATAKI LÁSZLÓ 1985. *A győri református egyház története.* Budapest.
 SEIBICKE, WILFRIED 1982. *Die Personennamen im Deutschen.* Berlin–New York.
 VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2006. *Történeti személynevek a Rábaközéből (1690–1895).* Győr.

VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA

**MÁRIA VARGA-HORVÁTH, Giving more than one Christian name
in the 18th-century Újváros (Győr, Hungary)**

In the 18th century, giving more than a single Christian name to a child was an exceptional phenomenon in communities of Hungarian native speakers. The practice of choosing two Christian names was not widespread until the middle of the 19th century in Hungary. The fashion of giving two or three Christian names, however, became more and more popular as early as the first decades of the 1700s in territories of the country where German immigrants lived. In the 18th century, in the settlement called Újváros, today a district of the Transdanubian town of Győr, many German-speaking inhabitants lived; most belonged to the Evangelical Church and fewer of them were Catholics. Among these people the German practice of giving more than one Christian name was thriving up to the end of the 18th century, when it abruptly ended. Characteristics of this tradition can easily be observed if time (its peak was in the 1740s and 1750s), gender (it was more common in the case of female names) and denomination (it was typical in the Evangelical Church) are involved. The practice of choosing more than one Christian name was primarily motivated by the parents' nationalities: surnames and other relevant data suggest that this tradition was fostered by the German-speaking inhabitants of Újváros. They brought this practice with them from Germany: in their new homeland, next to an ordinary Hungarian first name (e.g. *János* 'John', *Mária* 'Mary', *Anna* 'Anne') they tended to choose a German or a more fashionable Hungarian Christian name. This tradition, however, faded away after a few generations.